

Review of: Murat, W. von (1985). *Mitteilungen des Wissenschaftlich-Humanitären Komitees, 1926-1933*. Berlin: C. Bell.

Citation for published version (APA):

Oosterhuis, H. (1986). Review of: Murat, W. von (1985). *Mitteilungen des Wissenschaftlich-Humanitären Komitees, 1926-1933*. Berlin: C. Bell. *Homologie*, 8(4), 30-31.

Document status and date:

Published: 01/01/1986

Document Version:

Accepted author manuscript (Peer reviewed / editorial board version)

Please check the document version of this publication:

- A submitted manuscript is the version of the article upon submission and before peer-review. There can be important differences between the submitted version and the official published version of record. People interested in the research are advised to contact the author for the final version of the publication, or visit the DOI to the publisher's website.
- The final author version and the galley proof are versions of the publication after peer review.
- The final published version features the final layout of the paper including the volume, issue and page numbers.

[Link to publication](#)

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

If the publication is distributed under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license above, please follow below link for the End User Agreement:

www.umlib.nl/taverne-license

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at:

repository@maastrichtuniversity.nl

providing details and we will investigate your claim.

Review of: Murat, W. von (1985). *Mitteilungen des Wissenschaftlich-Humanitären Komitees, 1926-1933*. Berlin: C. Bell.

/ Oosterhuis, Harry. In: *Homologie*, Vol. 8, No. 4, 1986, p. 30-31.

Met de bundeling en heruitgave van de *Mitteilungen des Wissenschaftlich-humanitären Komitees* die in de jaren 1926-1933 in 34 afleveringen verschenen, heeft Walter von Murat verdienstelijk werk verricht voor de geschiedschrijving van de Duitse homobeweging. Dit mededelingenblad van het door Magnus Hirschfeld geleide Wissenschaftlich-humanitäres Komitee (WhK), dat van 1897 tot 1933 actief was, werd destijds alleen aan de leden van het comité verstrekt; vandaar dat er weinig exemplaren bewaard zijn gebleven en deze niet in bibliotheken aanwezig is. Terwijl het ook door het comité uitgebrachte *Jahrbuch für sexuelle Zwischenstufen* – tussen 1899 en 1923 verschenen 23 delen – voornamelijk wetenschappelijke bijdragen bevatte, staan in de *Mitteilungen* de politieke activiteiten centraal. Ze bieden een boeiend inkijkje in de turbulente jaren voor de nationaalsocialistische machtsovername die een einde maakte aan het comité. Eind jaren twintig bestond er perspectief op de afschaffing van de strafbaarstelling (paragraaf 175) van ‘tegennatuurlijke ontucht’ tussen mannen. Het comité had toegang gekregen tot regeringskringen en met name links-liberalen, sociaaldemocraten en communisten stonden open voor de voorstellen om de zedelijkheidwetgeving te hervormen. De parlementaire commissie voor justitie nam een voorstel aan waardoor homoseksueel verkeer tussen volwassen mannen werd gedecriminaliseerd. Door de economische crisis en de opmars van de nazipartij kwam het echter niet tot een behandeling van het voorstel in de Rijksdag. Integendeel, al in 1930 kwam de verscherping van paragraaf 175 op de politieke agenda, die enkele jaren later door het naziregime werd gerealiseerd.

In zijn inleiding tot deze bundel werpt Friedemann Pfäfflin de vraag op in hoeverre deze ontwikkelingen weerslag vonden in het comité. Hirschfeld trad af als voorzitter, officieel vanwege zijn gevorderde leeftijd, drukke werkzaamheden als seksuoloog en de felle aanvallen van rechts op zijn persoon, maar uit de *Mitteilungen* blijkt dat hij ook binnen het comité omstreken was geraakt. Hij werd beticht van financiële malversaties, het aanprijzen van dubieuze voorbehoedsmiddelen en eigengereid optreden. Ook zou de afkeer van zijn derde geslachtstheorie een rol hebben gespeeld. Met name Kurt Hiller en Richard Linsert, die in deze periode een politieke voorhoederol in het comité vervulden, hadden weinig op met Hirschfelds stelling dat homomannen in biologisch en psychologisch opzicht vrouwelijk van aard waren. Hillers afkeer van verwijfde homo's ging blijkbaar zo ver dat hij een homoseksuele nazi die in 1932 gelegenheid kreeg zijn mening over de homobeweging uiteen te zetten, op dit punt gelijk gaf: ‘De voortdurende koppeling van het homo-erotische fenomeen met vrouwelijking, hermafroditisme en andere meer of minder afstotelijke spelingen der natuur,’ aldus Hiller, ‘heeft de voorlichting en bevrijding niet bevorderd maar geschaad.’ (p. 346)

De groeiende invloed van het nazisme drong het WhK steeds meer in het defensief. In de laatste jaargang van de *Mitteilungen* staan de verwickelingen rond de homoseksuele SA-leider Ernst Röhm centraal. Aanvankelijk stelden Hiller en Linsert dat homoseksuele nazi's als Röhm aan de kaak moesten worden gesteld om duidelijk te maken dat de NSDAP een dubbele moraal hanteerde. Daarom gaven zij begin 1932 een homoseksuele SA'er de gelegenheid om zijn visie uiteen te zetten. Diens bewering dat homoseksualiteit geen punt in de nazibeweging was, kreeg repliek van Hiller die erop wees dat homo's in het partijblad van de NSDAP met de dood werden bedreigd.

De wijze waarop de sociaaldemocratische en communistische pers begin jaren dertig de homoseksualiteit van Röhm en andere SA-ers in de openbaarheid bracht, had echter een andere insteek. Door de vooroordelen tegen homoseksualiteit te mobiliseren trachtte links de nazibeweging in diskrediet te brengen. De solidariteit van links met de homobeweging was duidelijk ondergeschikt aan politiek opportunisme en uit de *Mitteilungen* blijkt dat het WhK ging twijfelen aan de steun van de socialisten. Het comité sprak zich uit tegen de linkse aanvallen waarbij 'men in het vuur van de politieke strijd zover kon gaan de privé-aangelegenheden van de tegenstander in de openbaarheid te brengen.' (p. 370)

Deze heruitgave van de *Mitteilungen* is een aanwinst voor de geschiedschrijving omdat allerlei controverses en paradoxen in de geschiedenis van de homo- en seksuele hervormingsbeweging, die nogal eens worden genegeerd, aan het licht treden. Zo wordt bijvoorbeeld duidelijk dat de als emancipatorisch te boek staande seksuologie van Hirschfeld op bepaalde punten aansloot bij de toen gevoerde eugenetische en bevolkingspolitieke discussies. Volgens het wetsvoorstel dat in 1929 met steun van het WhK bij de Rijksdag werd ingediend werd het overbrengen een geslachtsziekte strafbaar gesteld. In perscommentaren werd opgemerkt dat 'de vrije en moderne opvatting [van het WhK] beter zorg draagt voor de gezondheid van het ras dan de bekrompen en verouderde opvatting van de regering.' (pp. 77-78) Opmerkelijk is ook een boekbespreking van Hiller die in 1932 in de *Mitteilungen* verscheen. Het ging om een werk dat onder de titel *Schützt unsere Kinder vor Sexualverbrechern!* door een met het nazisme sympathiserende uitgeverij was uitgebracht. De links-liberale Hiller stemde volledig in met de auteur dat castratie het beste en 'het meest humane' geneesmiddel was voor de 'misdadigers die zich aan kinderen vergrepen'. Uit een bronnenuitgave als deze komt zo naar voren dat de historische werkelijkheid gecompliceerder en dubbelzinniger is dan een homogeschiedschrijving waarin het verleden soms dient ter bevestiging en rechtvaardiging van het eigen emancipatorische standpunt.